

Dönüşen Dinamikler Bağlamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*

Ministry of Family and Social Services in The Context of Transforming Dynamics

Dr. Öğr. Üyesi Kerim ÇINAR¹, Büşra UNÇ²

Öz

Bu çalışma değişen şartlar ve dönüşen dinamikler bağlamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın teşkilatlanmasını ve ürettiği politikaları incelemeyi amaçlamaktadır. Aile, en temel toplumsal kurum olduğu gibi milletlerin kendi benlik ve kimliklerinin gelecek nesillere aktarılmasında rol alan en temel aktördür. Teknolojik gelişmeler, ekonomik dalgalanmalar, göç gibi dinamikler bireysel yaşamları, aile kurumunu ve devleti derinden etkilemektedir. Makale, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yapılanmasını ve sunduğu hizmetleri, günümüzün değişen dinamikleri bağlamında ele alması açısından önem taşımaktadır. Yöntem olarak Bakanlığın oluşumu, görev ve yetkileri tarihsel bağlam içerisinde incelenmiş; ailenin karşılaştığı demografik dönüşüm, yoksulluk, dijitalleşme, aile yapısının değişmesi gibi risklere karşı Bakanlığın yapısı ve sunduğu hizmetlerin etkinliği değerlendirilmiştir. Bakanlık, ailenin korunması ve güçlendirilmesi vizyonu çerçevesinde yenilikçi sosyal politikalar üretmeye; planladığı faaliyetler ve projeleri kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, belediyeler, üniversiteler, özel sektör ile işbirliği içerisinde hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda Bakanlık; birey, aile ve toplumsal değerleri koruyarak toplumun her ferdine ulaşmayı hedefleyen bütüncül bir politika benimsemektedir. Makalede, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın, sunduğu hizmetleri ve yürüttüğü politikaları daha kapsamlı, standart ve etkin hale getirebilmek için dönüşen dinamiklere uyum sağlamaya çalıştığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, sosyal hizmet, sosyal yardım, kamu politikası.

Makale Türü: Araştırma

Abstract

This study aims to examine the organization and policies of the Ministry of Family and Social Services in the context of changing conditions and transforming dynamics. The family is the most fundamental social institution, as well as the most fundamental actor in transferring the identity and self of nations to future generations. Dynamics such as technological developments, economic fluctuations, and migration deeply affect individual lives, the family institution, and the state. The article is important in that it examines the structure of the Ministry of Family and Social Services and the services it provides in the context of today's changing dynamics. Methodologically, the Ministry's formation, duties, and powers were examined within a historical context; the Ministry's structure and the effectiveness of the services it provides were evaluated against the risks faced by families, such as demographic transformation, poverty, digitalization, and changes in family structure. The Ministry strives to produce innovative social policies within the framework of the vision of protecting and strengthening the family; and to implement planned activities and projects in cooperation with public institutions and organizations, non-governmental organizations, municipalities, universities and the private sector. In this regard, the Ministry adopts a holistic policy that aims to reach every member of society by protecting individual, family and social values. The article concludes that the

*Bu çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2022 yılında kabul edilen "Türkiye'de Bakanlık Tipi Örgütlenme: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinin bir bölümünden güncel kaynaklarla geliştirilerek üretilmiştir.

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, cinar@aku.edu.tr

²Bilim Uzmanı, busraaktasunc@gmail.com

Atıf için (to cite): Çınar, K. Unç, B. (2025). Dönüşen Dinamikler Bağlamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (Aile Özel Sayısı), 315-332.

Ministry of Family and Social Services is trying to adapt to the changing dynamics in order to make the services it provides and the policies it implements more comprehensive, standardized and effective.

Key Words: Family, the Ministry of Family and Social Services, social work, social assistance, public policy.

Paper Type: Research

Giriş

Devletin, kurucu üç unsurunu- ülke, insan topluluğu ve egemenlik/iktidar- temel ölçüt olarak yapılan “devlet, belli bir insan topluluğunun, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olmasıyla oluşan, hukuki kişiliğe sahip devamlı bir teşkilattır” (Gözler, 2011, s. 362) tanımı yaygın olarak kabul görmekte ve kullanılmaktadır. Bunun yanında modern devletin ayırt edici özelliği olarak onun örgütsel doğasını vurgulayan bir tanımlamada (O’leary, 2016, s. 275-278) modern devletin, farklılaşmış ve gayrişahsi bir kurum olması; merkezileşmesi; kişiler, gruplar ve mülkiyet üzerinde otoriter tarzda bağlayıcı kurallar/egemenlik koyabilmesi; kamusal olarak örgütlenmiş etkili bir fiziksel güç tekeli kullanması; yeterli sayıda uyruğu ve yeterli sayıda diğer devletlerce yeterli derecede tanınması; örgütsel ve siyasa yapma iktidarını muhafaza etmesi ve değişme potansiyeli olan bir ülkesi olması gibi sekiz ögeye vurgu yapılmaktadır.

Devleti örgütsel, bir başka ifadeyle kurumsal ve uzamsal niteliklerini vurgulayarak tanımlamaya çalışan bu yaklaşımın yanında devleti, belli başlı bazı işlevleri gerçekleştirmenin devlete özgü olduğu düşüncesinden hareketle tanımlamaya çalışan işlevsel yaklaşım (O’leary, 2016, s. 279) da mevcuttur. İşlevsel yaklaşımın köklerini Amerikalı sosyolog Talcott Parsons’ın toplumsal sistem düşüncesinde bulmak mümkündür. Bir toplumsal düzen imkanı için halkın ihtiyaç eğilimlerine paylaşılan normatif yapının eklenmesinin önemini vurgulayan Parsons’a göre, kurumsallaşmış eylemlere dayanan bir toplumsal (düzenin) yapının devam edebilmesi için adaptasyon, amaç edinme, entegrasyon ve gerilim yönetimi olarak ifade edilebilecek dört işlevin icra edilmesi gerekmektedir (Menzies, 2016, s. 1073). Başka bir şekilde ifade edecek olursak, her toplumun var olabilmesi için değişen durumlara göre toplumun değişmesi ya da uyum sağlaması (uyarlılık), toplum üyelerinin ihtiyaçlarını tatmin etme (amaç tatmini), karşıt gerilimleri dengeleme (bütünleşme) ve toplumun kendi kendini yenilemesi (gizli kalıp idamesi) gibi bazı işlevsel (fonksiyonel) zorunluluklar vardır ki bu işlevlerin toplumsal denge bozulmadığı sürece topluma katkıda bulundukları ileri sürülmekte; dengenin bozulması halinde toplumsal işlevlerin yerine getirilmesini sağlayacak olan ve toplumsal sistemin bir parçası olan siyasal sistemin devreye girmesi gerektiği (Kalaycıoğlu, 1984, s. 27) belirtilmektedir. Parsons’a göre toplumsal dengeleri korumak ve toplumun ortak amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmak noktasında bir dizi hedef belirlemek ve bunlar arasından belli tercihler yapmak zorunluluğu siyasal sistem içerisinde hükümetin ya da daha genel olarak devletin sorumluluğundadır (Kalaycıoğlu, 1984, s. 28). Bu noktada devlet, planlanan anlamıyla, belli amaç ve hedefleri yürütme işini yüklenmiş kurumlar kümesi olarak tanımlanırken; gerçekleşen anlamıyla devlet, sosyal düzenin muhafazası çerçevesinde tanımlanır ve bu yaklaşım ‘devletin’ bileşeni olarak sayılabilecek (O’leary, 2016, s. 280) örneğin aile, ekonomi, din, eğitim, siyaset gibi, ögeleri artırabilir.

Bir kurum olarak devletin, toplumsal sorunları teşhis edip söz konusu sorunların çözümü ve sosyal düzenin istikrarlı bir şekilde devam etmesini sağlamak için kararlar alması, politikalar belirlemesi ve bunları uygulayabilmesi için teşkilatlanması gerekmektedir. Teşkilatlanma ise devletlerin tarihsel, siyasal, kültürel, ekonomik, ideolojik niteliklerine göre şekillenmekte ve değişen şartlara göre devlet teşkilatlanmasında yeniden yapılanma söz konusu olmaktadır. Devletlerin karar alma mekanizmalarınca çok boyutlu ilişkiler çerçevesinde belirlenen kamu politikalarının icrasını ise, temel teşkilatlanma birimi olarak bakanlıklar yerine getirmektedirler. Çalışmanın konusu olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, devlet yapılanması ve devletin

üstlendiği görevler çerçevesinde refah devletinin tarihsel gelişim seyri perspektifinde değişen şartlar ve dönüşen dinamikler bağlamında ele alınacaktır.

1.Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Kurumların toplumsal bir ihtiyacı karşılamak için kuruldukları kabulünden hareketle genel bir kurum olan devletin de toplumun genel ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği (Lipson, 1978, s. 67) öne sürülmektedir. Bu noktada devletin faaliyet alanının ya da sınırının ne olması gerektiği sorusu farklı yaklaşımlarda cevabı aranan önemli bir sorudur. Zira Weber'in (1999, s. 93-94) "kuralların uygulanmasında meşru zor gücü tekeliyle başarıyla üstlenen bir idari yönetime sahip kurumsal karakterli bir siyasal girişim" şeklindeki ünlü tanımında devlete tahsis edilecek görevlerin bilerek dikkate alınmadığı; bu görevlerin liberal 'minimum devlet' teorisindeki savunma, güvenlik, adalet hizmetlerini yerine getiren 'gece bekçisi' rolüyle sınırlı olabileceği gibi, eşitlik ve sosyal adaleti tesis etmek amacıyla sosyal ve ekonomik hayata müdahale etmesi gerektiğini savunan 'refah devleti' şeklinde de anlaşılabileceği (Braud, 2017, s. 197) ifade edilmektedir. Bunun yanında devletin rolü hakkındaki tartışmanın, çok defa, piyasa ile devlet veya kollektivizm ile bireycilik şeklinde ortaya konan yanıltıcı bir dikotomiyle malul olduğu; oysa bugün otomatik olarak devletin tasarrufunda olan refah düzenlemelerinin birçoğunun başlangıçta gönüllü teşekküller, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları gibi birçok ara kurumun sorumluluğunda olduğu ve bu kurumların refah, eğitim, sağlıkla ilgili tipik sorunları halledebilir konumda oldukları (Barry, 2004, s. 91) vurgulanmaktadır. Bununla birlikte devleti, 'çevresiyle yoğun mübadeleleri sürdüren açık bir bütün olarak gören 'sistem analizi'nin devletin görevleri konusuna başka bir açıdan bakmayı mümkün kıldığı; devletin, sivil toplumdan kaynakları 'seferber ettiği', bazı beklentilere cevap vererek terimin en geniş anlamıyla 'faydaları dağıttığı' (Braud, 2017, s. 208) ileri sürülmektedir. Burada yukarıda sözünü ettiğimiz Parsons'tan etkilenecek oluşturduğu yapısal-işlevsel yaklaşımın sahibi Almond'un, sistem ile çevresi arasındaki etkileşimi; girdiler, dönüşüm ve çıktılar olarak üç aşamada incelediği, sistem teorisinin (Kalaycıoğlu, 1984, s. 31-46) açıklayıcı bir çerçeve sunduğu söylenebilir. Ayrıca toplumsal ilişkilerde uyulması gereken ve belli bir düzen oluşturma hedefi, konulan kuralları ifade eden *devletin düzenleme kapasitesi* ile; devleti artık 'toplumsal düzenin basit bir jandarması' olarak değil de, maaşlar, ödenekler, finansal yardımlar, gelir transferleri vb. araçlarla 'ödenek bahşeden bir iktidar/hami' olarak ifade eden *devletin dağıtım kapasitesi* kavramları da (Braud, 2017, s. 214) dikkatle üzerinde durulması gereken olgulara ve bir işleyişe işaret etmektedirler. Devletin ekonomik ve toplumsal düzeyde bir dağıtım kapasitesinin hep var olduğu ve bunun tarihsel süreçte bazen çok zıt biçimlerde karşımıza çıktığı söylenebilir. Bununla birlikte Braud'un Eisenstadt'tan aktardığı gibi (Braud, 2017, s. 215) refah devleti, tamamen yirminci yüzyılın icadı olmasa da, hem devletin sosyal, ekonomik, siyasal vb. alanlarda somut olarak yaptığı işlerin, bir başka ifadeyle, devlet faaliyetlerinin, kamu hizmetlerinin değerlendirilmesinde hem de politika oluşturma süreçlerinin, devletin örgütsel büyümesinin ve görevlerinin tartışılmasında üzerinde durulması gereken bir olgudur.

Refah devleti terimi, yurttaşların konut edindirme, eğitim, sosyal hizmet de dahil olmak üzere, ama öncelikle geçimini sağlayacak bir gelir ve sağlık hizmetinden yararlanabilmeleri için devletlerin refah hizmetlerini ve ayrıcalıklarını sağlamada oynadıkları rolü ifade etmektedir (Williams, 2016, s. 1154). Yirminci yüzyılda devlet faaliyet alanlarını sosyal güvenlik, işsizlik sigortası, emeklilik, sağlık ve eğitimi de kapsayacak şekilde genişletmiştir (Barry, 2004, s. 285). On dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren sanayileşmiş ülkelerde ve ülkelerin sosyal, siyasal, iktisadi yapılarına ve tarihsel gelişimlerine de bağlı olarak farklı tarihlerde ve farklı derecelerde sosyal refah programları uygulamaya konmaya başlamıştır. Bu reformların ana odak noktası, erkek nüfusun tam istihdamının aile yardımıyla beraber hastalık, işsizlik ve yaşlılık sigortalarıyla desteklenmesidir (Williams, 2016, s. 1155). Ülkeler arasındaki bahsedilen farklılıklara rağmen refah devletinin tarihsel gelişimi dört döneme (Gümüş, 2018, s. 36-62) ayrılarak incelenebilmektedir: 1880 öncesi dönem; 1880-1945 arası dönem; 1945-1975 arası dönem ve 1975 sonrası dönem. 1880 öncesi dönem; kapitalist üretim ilişkilerinin ve buna bağlı olarak

dönüşen toplumsal yapının etkilerinin iyice hissedildiği, çalışanların adeta metalaştığı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde açlık, sefalet, salgın hastalıkların yaygınlaşmasının ortaya çıkardığı yoksulluğun toplumsal istikrarsızlığa sebep olma riskine karşı öncelikle gönüllü kuruluşlar (aile, kilise, aşevleri vb.) etkin olmuşlar ancak olumsuzluğun artmasını engellemek için devlet, örneğin on altıncı yüzyılda İngiltere’de olduğu gibi Yoksulluk Yasaları çıkararak, sürece müdahil olmuştur. 1880-1945 arası dönem; 1884’te Bismarck zamanında Almanya’da başlatılan ve hızla diğer ülkelere de yayılan zorunlu sigorta uygulamalarına atfen, refah devletinin ilk başlangıcı olarak kabul edilmekte ve ‘sosyal sigortalar dönemi’ (Başhan, 2024, s. 128) olarak da adlandırılmaktadır. Söz konusu reformların hayata geçirilmesinde, işçi sınıfı başta olmak üzere artan toplumsal huzursuzluğun ve sosyalizmin baskısını azaltmak isteğinin de etkili olduğu (Gümüş, 2018, s. 45) göz ardı edilmemelidir. Refah devletinin altın çağı olarak da nitelendirilebilecek olan 1945-1975 arası dönem ise; 1929 Büyük Buhranı takiben İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği olumsuzlukların da etkisiyle devletin ekonomiye müdahalesini öngören Keynesyen iktisat politikasının kabul görmesiyle devlet faaliyetlerinin giderek arttığı bir dönem olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’ndeki New Deal politikaları (1933-1939), İsveç’teki People’s Home, İngiltere’de kapsamlı bir zorunlu sağlık sigortası, aile yardımı ve tam istihdamın devletçe sağlanması gibi öneriler içeren (Gümüş, 2018, s. 50-51) Beveridge Raporu (1942), Almanya ve Fransa’da savaş sonrası refah reformları bu dönemde hayata geçirilen uygulamalardır (Williams, 2016, s. 1155). Kapsamlı bir refah devleti oluşturulabilmesi noktasında gerekli iktisadi ve sosyal enstrümanların kullanılmasını Keynesyen düşünce sağladığı için 1945-1975 arası döneme *Keynesyen refah devleti* de denmektedir (Gümüş, 2018, s. 55). Ancak devletin sosyal alandaki görevlerinin bu şekilde artışı, bütün bunların mali olarak karşılanması için ihtiyaç duyulan yeniden-dağıtımcı vergileri (Barry, 2004, s. 285) ve dolayısıyla 1970’lerin başında yaşanan petrol şoku, ekonomik durgunluk vb. gelişmelerin de etkisiyle refah devleti uygulamalarının eleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Hatta 1980’lerde İngiltere ve ABD’de hakim olan neo-liberal yaklaşıma göre refah devleti, toplumun hastalıklarına çare olmaktan ziyade hastalıkların nedenidir: refah devleti; vergilerin yükselmesine yol açar, iktisadi büyümeyi engeller, piyasaya müdahale eder, bireysel inisiyatif zayıflatan bağımlılık (alt sınıf) kültürü yaratır, mürşif, verimsiz ve bürokratiktir (Williams, 2016, s. 1155). Bu eleştirilere bağlı olarak 1975 sonrası dönem; iktisat politikasındaki değişim, küreselleşme, demografi, istihdam ve sosyal yapıdaki dönüşümün artırdığı maliyetler gibi gelişmelerin refah politikaları üzerinde baskı oluşturması sebebiyle refah devletinin yeniden yapılanması dönemi olarak adlandırılmaktadır (Gümüş, 2018, s. 55). Bununla birlikte birçok devlet hâlâ emeklilere, işsizlere, hastalık, kazazedelik, engellilik gibi daha kırılgan pozisyonda bulunmanın risklerine göğüs gerenlere önemli toplumsal transferler yapmaya devam etmektedir ve teorik olarak fazlaca eleştirilmesine ve özelleştirme politikalarıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmasına rağmen refah devleti uygulamaları varlığını sürdürmektedir (Braud, 2017, s. 215).

Bu noktada refah devleti ilgili çeşitli sınıflandırmalara ve modellere kısaca değinmekte yarar bulunmaktadır. Söz konusu sınıflandırmalardan ilki Esping-Andersen’in yapmış olduğu sınıflandırmadır ve literatürde yaygın kabul gören bu sınıflandırma (Williams, 2016, s. 1156), ülkelerin refah sistemlerini/rejimlerini birbirinden farklı üç grupta toplamaktadır: Liberal (ABD, Kanada, Avustralya, Japonya, İsviçre); muhafazakar (Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya, Belçika) ve sosyal demokratik (İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya, Hollanda). Bu üçlüye eklenen dördüncü bir grup ise, ‘ikili gelir desteği sistemi’, sağlık hizmetinden herkesin yararlanabilmesi anlayışı ve buna bağlı olarak yüksek kamu harcamaları, refah hizmetlerinde kayırmacılık ve ailenin toplumsal yapıdaki merkezi rolü gibi özellikleri ön plana çıkan Güney Avrupa Refah Devleti Modeli’dir (Taşçı, 2013, s. 10). İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan’ın yer aldığı modelin özellikleri; kayıtdışı istihdam imkanının genişliği, vatandaşların devlet algısındaki farklılığın, sosyal güvenlik yapılanmasına ve yardımlara yansımaları etrafında şekillenmektedir. Türkiye’nin de modeldeki birçok özelliği, özellikle de ailenin, yerel yönetimlerin, hayır kurumlarının geçim sıkıntısı yaşayan ve risk altındaki bireylere yönelik destek özelliğini, taşıdığı gerekçesiyle model içinde değerlendirilebileceği (Buğra ve Keyder, 2003, s.

13-14) dile getirilmektedir. Modelde vurgulanan; kayıtdışı ekonomi ve istihdam, kayırmacılık, hayır kurumları vasıtasıyla verilen düzensiz ve yerel yardımlar yanında; sağlık hizmetinin tüm vatandaşlar için bir hak olarak belirmesi (evrenselliği) ve kamu-özel ortaklığıyla verilmesi, risklerin geleneksel aile ve akrabalık bağları üzerine kurulu olması, güçlü aile dayanışması sebebiyle ailenin daha fazla sosyal yardım alması gibi (Taşçı, 2013, s. 12) özellikler, Türkiye'nin model içinde değerlendirilmesi düşüncesini güçlendirmektedir.

1990'lı yıllarda dünyada ve özellikle Avrupa'da gerçekleştirilen sosyal güvenlik reformları; ekonomik ve demografik yapının değişmesi, göç olgusu ve emek piyasasına etkileri, nüfusun yaşlanması, aile yapısındaki değişimler gibi faktörlerin etkisiyle ve yeni bir 'sosyal Avrupa' anlayışı çerçevesinde sosyal hakların temel vatandaşlık hakları olduğu anlayışıyla hayata geçirilmeye başlanmıştır (Buğra ve Keyder, 2003, s. 15). Küreselleşmenin getirdiği değişim ve dönüşüm, kırılgan küme olarak adlandırılan grup içinde yer alan kadınlar, çocuklar, yaşlılar, gençler, işsizler ve göçmenler üzerindeki etkisini artırmış ve özellikle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde sosyal yardım ve hizmetlerin, bireyleri önceleyerek ve yerel düzeyde yeniden yapılandırılmaya çalışılarak, kapsamı genişletilmiştir (Gülcan, 2017, s. 157-168). Yeni koşulların yeni politikalar ve yeni tedbirler getirmesi gerektiği anlaşıldığı için Fransa, İspanya ve Portekiz'de bir nevi yurttaşlık maaşı olarak değerlendirilebilecek olan yoksul ailelere asgari gelir desteği gibi araçlarla sosyal politikanın sosyal yardım ayağını güçlendirecek uygulamalara (Buğra ve Keyder, 2003, s. 16) vurgu daha da artmaktadır. Bununla birlikte kırılgan kümelerin korunması, refah devleti modellerine göre farklılıklar göstermektedir (Gülcan, 2017, s. 191).

2. Kamu Hizmeti ve İdari Yapılanma

Kamu yönetiminde teşkilatlanma, devletin toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için uzmanlaşmış birimler şeklinde yapılanması olarak tanımlanabilir. Devletin bu şekilde yapılanması, hizmetlerin etkinliğini artırdığı gibi sorumluların denetimine de (Eryılmaz, 2012, s. 105) imkân tanımaktadır.

Devletlerin örgütlenmesinde iki temel ilke, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkeleri, ülkelerin sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel, tarihi geçmişlerine göre farklı biçimlerde kamu yönetimi teşkilatlanmasını (idari yapıyı) şekillendirmektedir. Merkezden yönetim ilkesi, bakanlıklar başta olmak üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarını; yerinden yönetim ilkesi de yerel yönetimler, özerk kuruluşlar gibi kurumları ortaya çıkarmıştır. Burada merkezi idare ve adem-i merkezi idare kuruluşlarının 'idare'yi oluşturdukları (Gözler, 2011, s. 2) ve en basit ifadesiyle idarenin "kamu hizmetlerini yürüten organlar ve bu organların faaliyetleri" olduğu ve de, idarenin ya 'kamusal faaliyet' ya da 'kamusal hizmet' olarak karşımıza çıktığı (Karatepe, 1993, s. 22) belirtilmelidir. Ancak neyin kamusal faaliyet ve kamusal hizmet olarak belirlenerek uygulamaya konulacağı seçilmiş siyasi makamların alacağı kararların yanında ülkelerin tarihsel geçmişlerine, ideolojilerine, devlet algılarına ve devlete yüklenen görevlere göre değişebilmektedir. Bu noktada basitçe, toplumsal sorunları tanımlama ve çözümlerini belirleme olarak tanımlanabilecek olan kamu politikası; siyasi sistem içinde yasama organı, devlet başkanı, bakanlar, üst düzey kurullar ve yöneticiler, belediye meclisleri ve belediye başkanları gibi kişi, kurum ve organlar (Eryılmaz, 2012, s. 14-15) yanında ilgili sektör temsilcileri, muhatablar ve sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla formüle edilmektedir. Devletin üstlendiği görevleri gerçekleştirebilmesi için yapılması amaçlanan faaliyetlerin uzmanlaşmayı esas alan hiyerarşik birimlere ayrılması, "*bakanlık tipi örgütlenmeyi*" ortaya çıkarmıştır (Güler, 2018, s. 174). Bakanlıklar, belirlenmiş olan kamu politikalarını görev, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde uygulayarak farklı alanlarda kamu yararını esas alan kamu hizmetlerini yerine getirmektedirler.

Temelinde kamu yararı olan ve kamu tüzel kişisi tarafından veya onun denetimi ve gözetimi altında yürütülen faaliyetlerin tümünü ifade eden kamu hizmetinin, devlete ilişkin paradigma değişimlerine göre anlamı, kapsamı ve sunulması, buna bağlı olarak bakanlıkların sayısı ve teşkilatlanmaları da değişiklik göstermektedir. Bu çerçevede bakanlıklara bakıldığında dışişleri, içişleri, savunma, adalet, sağlık, eğitim, ticaret, ulaştırma ve alt yapı gibi alanlar yanında

sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin de bakanlık seviyesinde teşkilatlanması söz konusu olmaktadır.

Nitekim aileyi toplumun temeli olarak gören 1982 Anayasası; devletin, ailenin korunması, huzuru, refahı için gerekli tedbirleri alıp teşkilat kuracağını (madde 41), aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağını (madde 20) belirten amir hükümler içermektedir. Anayasanın aile ve aile (üyeleri) ile ilgili, eğitim ve öğretim hakkını (madde 42), çalışma hakkını (madde 49), sağlık hakkını (madde 56), konut hakkını (madde 57) ve sosyal güvenlik hakkını (madde 60) düzenleyen hükümlerinde, devlete görevler yüklenmektedir. Ayrıca nüfusun çok önemli bir kesimini oluşturan yaşlılar, korunmaya muhtaç çocuklar, sakatlar, şehit ve gaziler ile yakınlarını devletin koruyacağı ve de onlara layık bir hayat seviyesi sağlayacağı, bu amaçlar için teşkilat ve tesisleri kuracağı ya da kurduracağı (madde 61) hükme bağlanmıştır. Söz konusu bu anayasal düzenlemeler yanında 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği tarih baz alındığında aile, çocuk, kadın, gençlik konularının, "Nüfus" veya "Beşeri Kaynaklar" veyahut "Sosyal Hedef ve Politikalar" başlıkları altında Beşinci (1985-1989), Altıncı (1990-1994) ve Yedinci (1996-2000) "Beş Yıllık Kalkınma Planları"nda yer aldığı belirtilmelidir. Ancak "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı"nda (s. 34), nüfus artış hızının refah payını olumsuz etkileyen ve alt yapı ihtiyacını artıran bir faktör olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ailenin sosyal güvenlik işlevine vurgu yapılan "Sekizinci Plan"da (2001-2005), aileyle ilgili yasal-kurumsal düzenlemelerin eşgüdüm içerisinde yapılacağı (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 94-95) belirtilmektedir. Bir sonraki kalkınma planında (2007-2013) ise, "Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi" ekseninde yoksullukla mücadele, sosyal adaletin tesisine (Dokuzuncu Kalkınma Planı, s. 95-97) yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Toplum yapısının güçlendirilmesini aile kurumu içerisinde yetişen nitelikli bireylerde gören "Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)", aile yapısındaki değişime dikkat çekerek boşanmaları azaltacak ve aile yapısını güçlendirecek şekilde birbirini tamamlayan ve toplumsal dışlanma riskini azaltmayı amaçlayan sosyal yardımlar yanında istihdam merkezli politikaların da hayata geçirilmesini (Onuncu Kalkınma Planı, s. 40-44) öngörmektedir. "On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)" "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" başlığında, aile ve ilgili toplumsal gruplar ile sosyal hizmet ve yardımlara daha katılımcı ve bütünlüklü (On Birinci Kalkınma Planı, s. 138-148) bir perspektiften yaklaşıldığı gözlemlenmektedir. "Uzun Vadeli (2024-2053) Gelişme Stratejisi" doğrultusunda hazırlanan "On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)" sağlıklı toplum yapısının temelinde iyi yetiştirilmiş nitelikli bireyleri ve bu bireylerin oluşturduğu güçlü aile yapısını (On İkinci Kalkınma Planı, s. 138-148) görmektedir. Sosyal yardımların aile merkezli olarak merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında eşgüdüm sağlanarak, sivil toplum kuruluşlarının da katkılarıyla gerçekleştirilmesi ve sistemin etki analizinin yapılacağı "On İkinci Plan"da (s. 184) belirtilen hususlardandır.

Görüldüğü gibi Türkiye'de ailenin toplumsal yapıdaki merkezi rolü, refah sisteminin şekillenmesinde ve sosyal yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında belirleyici olmaktadır (Taşçı, 2013, s. 12). Söz konusu değişim ve dönüşüm sürecinde Türkiye'de aile ve sosyal hizmet odaklı en üst seviyede idari teşkilatlanma birimi olarak bir bakanlığın kurulması da, Türkiye'nin refah rejiminin önceliğinin aile kurumu olduğunu (Buğra ve Keyder, 2003, s. 45) göstermektedir. Bu bağlamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)'nin incelenmesi hem refah anlayışındaki değişime paralel olarak sosyal politika ve sosyal hizmet alanındaki dönüşümü hem de devletin söz konusu dönüşüme uyumunu değerlendirebilmek açısından önem taşımaktadır. Ancak idari teşkilat yapısına geçmeden önce aile merkezli sosyal yardımlar açıklanacak daha sonra aile ve sosyal hizmetin teşkilatlanma süreci ele alınacaktır.

3. Aile Merkezli Refah Rejimi ve Sosyal Yardımlar

Sosyal hizmetler, "bireylerin birbiriyle ve çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacını taşıyan örgütlenmiş çalışmalar" (Dilik, 1980, s. 73); sosyal yardım, "yoksullara yönelik

mal ve hizmet ya da parasal destekler bütünü” (Taşçı, 2025, s. 7-11) olarak tanımlanabilmektedir. Refah rejimlerinin tarihsel gelişim dinamiklerine uygun olarak sosyal yardımlar; yoksulluğun azaltılması, dezavantajlı kişilerin sosyal uyumunun sağlanması ve yardımlardan yararlananların muhtaçlıktan kurtulup hayatını idame edebilmelerini sağlamaya yönelik üç amaç bağlamında şekillenmişlerdir (Gökbayrak, 2017, s. 76). Bununla birlikte özellikle son yıllarda düzensiz göçün ve teknolojik ilerlemenin istihdam piyasalarına olumsuz etkisiyle artan işsizlik, güvencesiz istihdam biçimleri ve yoksulluk bir yandan sosyal yardımlara bağımlı bir grup oluşturur ve sosyal harcamaları artırırken; diğer yandan harcamaları kısma baskısı, refah rejimlerinde yeniden yapılanmayı zorlamakta ve sosyal yardımların cömertliğini azaltmaktadır (Gökbayrak, 2017, s. 81). Farklı modellere sahip birçok refah devletinde “kamu harcamalarının ve bütçe açıklarının artması sosyal güvenlik sistemlerinin aktüeryal dengelerini altüst etmekte”, uygulamaların sürdürülebilirlikleri devletleri ciddi sorunlarla yüzleşmek zorunda bırakmaktadır (Özmen, 2017, s. 384-385). Kapitalist ekonomik sistemin gelir dağılımındaki eşitsizliği ve dolayısıyla yoksulluğu artıran yapısal sorunları, toplumsal yapıda düzensizliğe sebep olduğu gibi; amaçlanan tam tersi olmakla birlikte, sosyal yardımlara bağımlı yaşayan kişi sayısını da artırmaktadır (Gökbayrak, 2017, s. 84). Nitekim örneğin Türkiye’de 2024 yılı verilerine göre tüm kamu kurumları tarafından yapılan sosyal yardım harcaması 491,7 milyar TL; sosyal yardımlardan faydalanan toplam hane ayısı 4.574.684 iken; nakdi yardımların tüm yardımlar içindeki yüzdesi %96 (ASHB Faaliyet Raporu, 2024, s. 156) gibi yüksek bir orana ulaşmaktadır.

Türkiye’de sosyal yardım yapan aktörler arasında Bakanlık, kamu sosyal yardımlarının beşte dördünü bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) ile illerde vali, ilçelerde kaymakamlar başkanlığında faaliyet gösteren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de sosyal yardım ve hizmetlerin hem yasal hem kurumsal düzeyde bütüncül bir yapıda düzenlenmesi ve etkinliğinin artırılması ihtiyacı sürekli dile getirilmektedir (Gökbayrak, 2017, s. 87). Bu bağlamda eskiden kağıda dayalı olan sosyal yardım prosedürlerini başvuruların alınmasından değerlendirilmesine, muhtaçlık kararının ve banka talimatlarının verilmesine kadar tüm süreçlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesini ve yirmi iki farklı kurumdan gelen verilerin bütünleştirilmesini sağlayan Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi (BSYS) 2015 yılında uygulamaya koyulmuştur (BSYS, 2017, s. 13). Bu sistem ile Bakanlığın kuruluş amaçları arasında yer alan; kömür ve gıda yardımları ile sağlık ve eğitime yönelik şartlı nakit transferleri, ücretsiz eğitim materyalleri temini, engelli aylıkları, barınma destekleri ve sosyal konut projeleri, muhtaç eşlere nakit transferleri gibi çok sayıdaki farklı sosyal programlar alanındaki dağınıklık da giderilmiş (BSYS, 2017, s. 12) ve sosyal yardımların yoksullukla mücadeledeki etkisi artırılmıştır. Ancak sosyal yardım hizmetlerinin koordinasyon ve etkinliğinde önemli katkı sağlayan sistemin yukarıda bahsedildiği gibi sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengeleri ve yardımların sürdürülebilirliği açısından da kullanılmasında yarar bulunmaktadır.

Dağınık halde bulunan kurumların ve uygulamaların birleştirilmesi, sosyal yardım başvuru prosedürlerinin azaltılarak elektronik ortama alınması, hizmete (yardıma) ulaşmakta güçlük çeken muhtaç ve dezavantajlı kişiler için önemli bir imkan sunmaktadır. Bunun yanında sistemin veri toplama imkanı vermesi hem politikaların analiz edilmesi ve geliştirilmesini hem de etkinliği ve denetimi sağlamaktadır. Tüm bunlar Bakanlık bünyesinde bütünlüklü, etkin bir sosyal politika oluşturma ve uygulama düşüncesinin varlığını ifade etmektedir. Ancak söz konusu sosyal politikanın “sosyal hizmet ve sosyal yardımlarla özdeşleştirilen” bir politika yaklaşımı oluşturduğu (Fişek, 2011, s. 11) eleştirisi de dile getirilmektedir. Böyle bir eğilimin daha önce bahsettiğimiz ve refah devletine yönelik eleştiriler arasında yer alan, refah devletinin bireysel inisiyatifi zayıflatan bağımlılık (alt sınıf) kültürü yarattığı, müsrif ve verimsiz olduğu iddialarını hatırlattığı ifade edilmelidir. Nitekim sosyal hizmet alan gruplar üzerinde yerel ölçekte (Afyonkarahisar) yapılan nitel bir araştırmada (Başhan, 2024) sosyal hizmetlerden yararlanan ailelerin bir sonraki kuşağında da yardım alma pratiğinin devam ettiği tespit edilmiştir. Sosyal yardım alan dezavantajlı gruplarda dezavantajlılığı yeniden üreten kaynakların (kurumun yapısı, yardımın mahiyeti bulgularının işaret ettiği yapısal sorunlar; miras alınan-dağılmış aile, gayri

resmi birliktelik, erken yaşta evlilik, çoklu evlilik, kaçarak evlenme, şiddet, istismar, terkedilme ve hükümlülük durumlarını tecrübe eden kişilerden oluşan- aile yapısı, konumu tanımlama ve sermaye yoksunluğu gibi) oldukça çeşitli olduğu ve işaret ettiği bireysel özelliklerinin etkileşimiyle dezavantajlılığın yapı ve fail inşasında yeniden üretildiği (Başhan, 2024, s. 207) ifade edilmekte, bu durumun; sosyal hizmetin değiştirme, dönüştürme, iyileştirme, kendine yeterli hale gelmesini destekleme ve nihayetinde de özgürleştirme misyonları ile çeliştiği (Başhan, 2024, s. 5) vurgulanmaktadır. Zira sosyal yardımlar pansuman tedbirlerdir ve bu yardımlarla hedeflenen ise, insanların kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlamak ve sosyal yardım bağımlılığı riskini engellemektir (Taşçı, 2025, s. 12-13).

Sosyal hizmet ve sosyal yardımların tek elden yürütülmesinde; kadın, çocuk, engelli, yaşlı, gibi dezavantajlı gruplarla ilgili faaliyetlerde ve yasal-kurumsal düzenlemelerde, ailenin odak noktaya alınması, ailenin güçlendirilmesiyle sosyal sorunların çözülebileceğine vurgu yapılması, daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'nin refah rejiminin önceliğinin aile kurumu olduğunu göstermektedir.

4.Aile ve Sosyal Hizmet: Cemiyetten Bakanlığa Kısa Bir Tarihçe

Osmanlı Devleti'nde yardıma muhtaç insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için kurulan ve sosyal yardımları organize eden Avarız Vakıfları³ veya Müessesat-ı Hayriye adı verilen vakıflar bulunmaktaydı (İnanç, 2003, s. 20). Toplumda yardıma muhtaç kimselerin ihtiyaçları, vakıf şeklinde kurulan hastahane, yetimhane, aşevi, imarethane, medrese ve şifa yurtları gibi kurumlarda karşılanmıştır (Eryüksel, 2011, s. 31). Bunun yanında Ahi teşkilatları da yoksullar, hastalar, yaşlılar, evsizler gibi ihtiyaç sahiplerine yönelik yardım faaliyetlerinde bulunmuşlardır (Gülcan, 2023). Tanzimat döneminde geleneksel vakıf kurumlarının yanına Eytam Nezareti⁴ ve Eytam Sandıkları (1851), ıslahhaneler (1868), *Darüşşafaka* (1872), *Darül-hayr-ı Ali* (1903), *Darüleytam* (1915) ve *Himaye-i Etfal Cemiyeti* (1917) gibi yeni kurumlar, son dönemleri hep savaşlarla geçmiş olan Osmanlı Devleti'nde, savaşların toplumsal faturasını hafifletmeye, toplumsal yapıyı korumaya yönelik olarak (İnanç, 2003, s. 21) eklenmeye başlanmıştır. II. Abdülhamid döneminde kurulan *Darülhayr-ı Ali* (Sarıkaya, 2003, s. 193) 22 Ağustos 1909'da kapatılmıştır (Özbek, 1999, s. 18). *İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti* çalışmalarına devam ederken, 30 Haziran 1921 tarihinde, Mustafa Kemal Paşa'nın emir ve direktifleri (Çağlar, 2019, s. 3; Acar, 2004, s. 26) ve Büyük Millet Meclisinin bazı üyelerinin girişimiyle Ankara'da yeni bir "Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti" kurulmuş (Okay, 1999, s. 501), Cemiyet 1935'te, "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu" adını alarak 1937'de "kamu yararına çalışan dernek statüsü" kazanmıştır (Deniz, 2019, s. 64; ASHB, 2022a).

23 Mayıs 1949'da çocuklarla ilgili olarak "5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu" çıkarılmış; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı⁵ ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında görev paylaşımı yapılmıştır (ASHB, 2022a).

1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak tüm sosyal yardımları organize etmek amacıyla Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra kapatılan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yerine de 24 Mayıs 1983'te "2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" ile "Sosyal Hizmetler ve

³ Günümüzde daha çok belediyeler tarafından yerine getirilen kimsesizlerin cenaze işleri, muhtaçların ve yaşlıların barınma, beslenme ve tedavileri ile çeşme, su kuyusu gibi ortak ihtiyaçların karşılanması amacıyla hayır sahiplerince kurulan vakıflardır. Avarız vakıfları, 1580 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere devrolunmuştur (Vakıf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 2025).

⁴ Eytam Nezareti ve Eytam Sandıkları, dul, yetim, deli, yaşlı ve bakıma muhtaçların haklarının korunmasını sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Benzer şekilde Osmanlı bürokrasisinde yer alan seyfiye (askeri), ilmiye ve mülkiye personeli için 1866'dan itibaren farklı tarihlerde Tekaid (Emekli) Sandıkları da (Çanlı, 2020, s.1321) kurulmuştur.

⁵ TBMM'nin ilk açılışından itibaren kurulan İcra Vekilleri Heyetlerinde ve sonrasında Bakanlar Kurullarında bakanlık farklı adlarla (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013) yer almıştır: Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekilliği (1920), Sıhhat ve Muavenet-i İçtimaiyat Vekilliği (1922), Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği (1924), Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (1946), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (1983), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011).

Çocuk Esirgeme Kurumu” kurulmuş (ASHB, 2022b), kurumun adı, 2011 yılında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir (Sevinç, 2017, s. 89; Ummanel, 2017, s. 248).

1986 yılında, halk arasında “Fakir Fukara Fonu” olarak adlandırılan, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu” (SYDTF) oluşturulurken; 1997 yılında toplumun bir başka dezavantajlı kesimi olan engelliler için “571 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)” ile Başbakanlığa bağlı “Özürlüler İdaresi Başkanlığı” kurulmuştur. 2005 yılında çıkarılan “5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun” ile Başkanlığın faaliyet alanı genişletilmiştir (ASHB, 2022b).

1989 yılına gelindiğinde ailenin toplumsal yapıdaki önemi dikkate alınarak “396 sayılı KHK” ile Başbakanlığa bağlı olarak “Aile Araştırma Kurumu” kurulmuş; kurum, 2004 yılında ise 5256 sayılı Kanunla yine Başbakanlığa bağlı olarak “Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü”ne dönüştürülmüştür (ASHB, 2022b). Kurum, 1990 yılından başlayarak 2024 yılına kadar ailenin tüm yönleriyle ele alındığı ve ilgili tüm muhatapların katkılarıyla sekiz Aile Şûrası düzenlemiştir. Ailenin sosyal yardımlar ve hizmetlerdeki ana aktör olması yanında toplumsal geleceğin de ailenin desteklenmesi ve korunmasına bağlı olduğunun vurgulandığı Şûralar ile (ASHB, 2025), toplumsal farkındalık ve güçlü kamu politikalarının oluşturulmasına katkı verilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ise ilk olarak, 1990’da “3670 sayılı Kanun ile Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü” adıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde kurulmuş (3670 sayılı Kanun, md.1) müdürlüğün başına Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı atanmıştır. Ancak bu devlet bakanlığı, 2011 yılında devlet bakanlığı uygulamasının kaldırılmasıyla son bulmuş; müdürlük ise, tekrar bakanlık yapılanmasında yerini almış (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, s. 5-7) ve 2004 yılında 5251 sayılı Kanunla Başbakanlığa bağlı olarak yeniden yapılandırılmıştır.

7.5.2010 tarihli ve “5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile yapılan 2010 Anayasa Değişikliği kapsamında; “gelir dağılımındaki adaletsizliklerden en fazla etkilenen ve desteklenmesi gereken kesimlere yönelik olarak devletin yapacağı faaliyetlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı” (5982 sayılı Kanun, md.1-4) hükmü anayasaya eklenmiştir. Pozitif ayrımcılık olarak da nitelenen bu tedbirlerin çocuk, yaşlı, dul, yetim, engelliler yanında ailenin korunmasına da katkı vereceği öngörülmüştür.

6.4.2011 tarihli 6223 sayılı Yetki Kanununda yer alan “sosyal hizmetler alanında halen bağlı kuruluşlar eliyle yürütülen aile, özürlüler, çocuklar, kadınlar ve sosyal yardımlar alanındaki hizmetlerin daha etkin ve verimli bir şekilde sunulabilmesini sağlamak üzere yeni bir bakanlık kurulması” hükmüne dayanılarak 3.6.2011 tarihinde çıkarılan “633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (6223 sayılı Kanun, md.2/2) kurulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) adıyla kurulan bakanlık daha sonra Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ismini almıştır. Aşağıda önce Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı daha sonra Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ele alınacaktır.

4.1. Aile ve İlk Bakanlık: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011)

Toplumsal yapının temel birimi olan aile ile ilgili ilk bakanlık, “633 sayılı KHK” ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmuştur. Bakanlığın görev ve yetkilerinin; “ailenin korunması, sosyal hizmetler ve yardımlar vasıtasıyla desteklenmesi gereken toplumsal kesimlere yönelik politikalar üretmek ve bunları koordine ederek yoksulluğu azaltmak ve toplumsal yapıyı güçlendirmek” (633 sayılı KHK, md.2) amaçları doğrultusunda belirlendiğini ifade etmek gerekmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın merkez teşkilatı bünyesinde aile, kadın, çocuk, engelli ve yaşlılar ile sosyal yardımları yürütmekle görevli beş genel müdürlük ile şehit yakınları ve gazi hizmetleriyle ilgilenen bir daire başkanlığı (633 sayılı KHK, md.3) yer almakta; Bakanlıkla ilişkili olan Darülaceze Başkanlığı yanında taşra ve yurt dışı teşkilatı (633 sayılı KHK, md.23) başkanlığın yapılanmasını oluşturmaktadır.

Bakanlık görev alanı içerisinde çalışmalarına devam ederken Türkiye, 16 Nisan 2017 tarihindeki referandum sonrasında, devlet teşkilatlanması başta olmak üzere birçok alanda önemli yansımaları ve etkileri olan, yeni bir hükümet sistemine geçiş yapmıştır. Bu yeni sistemde, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde, kamu yönetiminin örgütsel ve işlevsel dönüşümünün birimlerin birbiriyle sistemli bir uyum içinde çalışabileceği bir şekilde tasarlanacağı (AK Parti 2018 Seçim Beyannamesi, s. 14-18) iktidar partisi tarafından vadedilmiştir. Genel anlamda yeni sisteme uyum konusunda Cumhurbaşkanının yemin ederek göreve başladığı 09.07.2018 tarihinden yıl sonuna kadarki altı aylık sürede yirminin üzerinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkartılarak dönüşümün gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak Türk kamu yönetiminin örgütsel ve işlemsel sorunlarını (Eryılmaz, 2012, s. 301-309) aşmak pek kolay olmamış; 2000'li yılların başında ideolojik bir motivasyonla kendini gösteren statükoyu koruma ve değişime direnç (Dinçer, 2019, s. 324-339); bu sefer, bürokratik tutuculuk ya da bürokratik zihniyet olarak belirmiştir. Bu durum her ne kadar güçlü bir siyasi irade olsa da dönüşüm sürecinin yap-boz olarak nitelenebilecek denemeler barındırabileceğini de göstermektedir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçildikten sonra özellikle bakanlık teşkilatlanmasında bir nevi ideal örgütlenmeyi bulmak konusundaki denemelere en net örnek olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gösterilebilir. Nitekim "703 sayılı KHK" ile sosyal yardım ve hizmet sunumunda etkinliği artırmak, çalışma ve istihdam ile ilgili sorunları aile merkezli politikalar bağlamında ele almak amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek "Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı" oluşturulmuş (AÇSHB Faaliyet Raporu, 2018, s. 1); ancak bakanlığın adı hemen hemen bir ay sonra "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" (AÇSHB) olarak değiştirilmiştir. Adındaki değişiklik dışında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın temel politikası ve hizmet birimleri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı temelinde şekillenmiştir.

5. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (21 Nisan 2021)

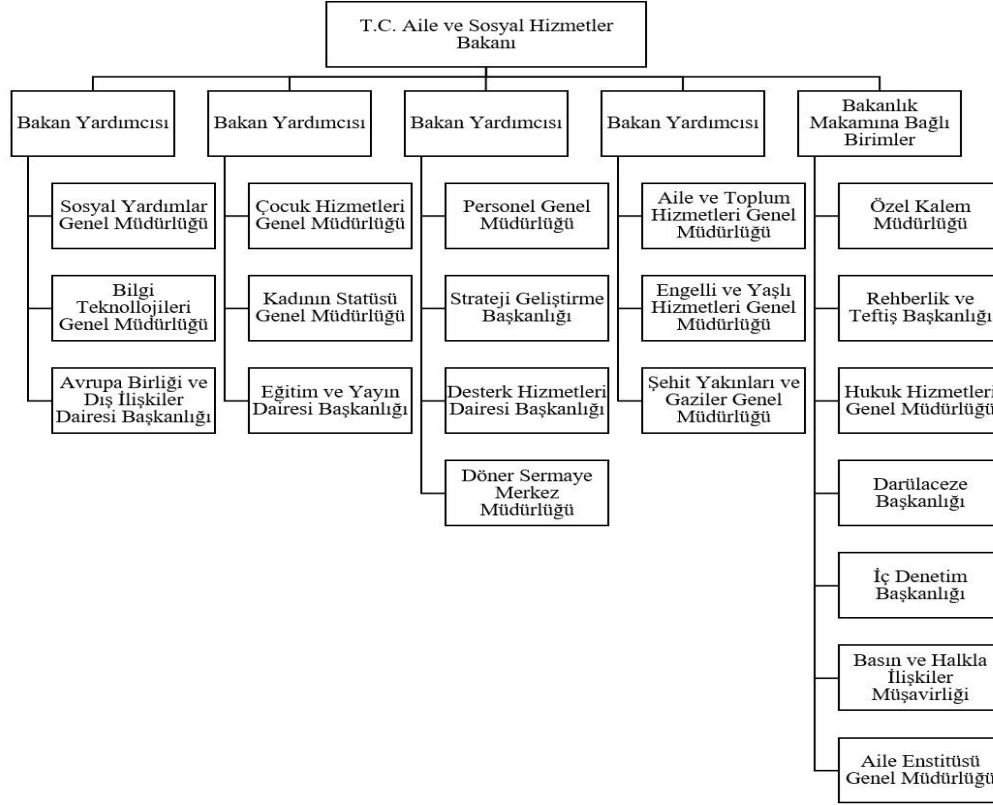
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), 21 Nisan 2021 tarihli "73 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile mülga edilen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere iki ayrı bakanlık olarak teşkilatlandırılmasıyla kurulmuştur.

Bakanlık, Anayasanın yukarıda bahsedilen maddeleri (10, 20, 41, 42, 49, 56, 57, 58, 60, 61), ilgili kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile yönetmelikler, genelgeler ve yönergeler çerçevesinde faaliyetlerini yürütmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının; 73 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde belirtilen (md.4), "çocuk, aile ve ailenin korunması, kadının statüsünü güçlendirme, engelli ve yaşlıların dışlanmasını engelleme, muhtaçlara yönelik yardım faaliyetlerini düzenli ve etkin biçimde yürütmek; yoksullukla mücadele, sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek, bunlardan yararlananlara ilişkin bir veri sistemi oluşturmak, politika geliştirmek, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme ve anlaşmaların ulusal düzeyde uygulanmasını sağlamak" şeklinde özetlenebilecek görev ve yetkileri vardır.

Bakanlığın birey, aile ve toplumsal değerleri koruyarak toplumun her bir ferdine ulaşmayı hedefleyen misyon ve vizyonu (ASHB, 2022c), bütüncül bir politikanın benimsendiğini göstermektedir. Bakanlık söz konusu misyon ve vizyon doğrultusunda görevlerini; merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatı aracılığıyla yerine getirmekte, temel hizmet birimlerinin farklı adlar taşıyan önceki bakanlık birimleri ile aynı olduğu görülmektedir. Bakanlığın teşkilat yapısı incelendiğinde

ilgili düzenlemelerin ve değişikliklerin, kamu hizmetlerinin daha etkin, verimli ve düzenli bir şekilde sunulması ile ilgili hedefler kapsamında ideal örgütlenmeyi oluşturma gayretiyle yapıldığı söylenebilir.

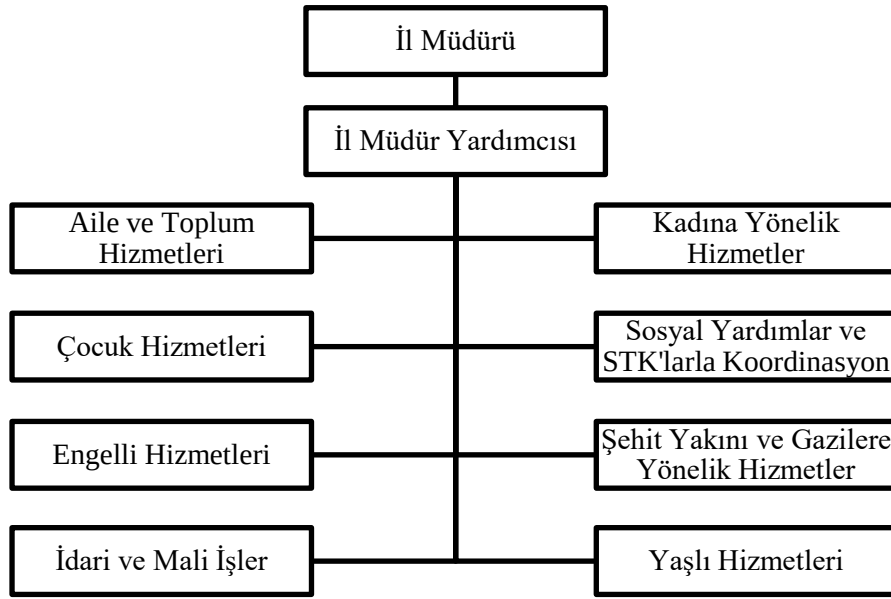
Şekil 1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Merkez Teşkilatı

Kaynak: ASHB Faaliyet Raporu, 2024.

25 Aralık 2024 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan “171 sayılı Aile Enstitüsü Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile kurulan Aile Enstitüsü Genel Müdürlüğü de, Bakanlık teşkilatında yerini almıştır. Enstitünün görev ve yetkileri (madde 4) arasında; “aile yapısının ve değerlerinin korunması, güçlendirilmesi, ailenin sosyal refahının artırılması, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakını, gazi ve gazi yakını ile ilgili politikalara veri oluşturmaya yönelik tüm Bakanlık faaliyetlerini kapsayan araştırmaları yürütmek, Bakanlığın görevleri kapsamında bilimsel araştırma ve veri analizi ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirlikleri geliştirmek, ulusal ve uluslararası düzeydeki bilimsel literatür ve araştırmaları izlemek, değerlendirmek, raporlamak ve sosyal hizmet modeli oluşturmak, demografik değişimler ve eğilimler ile bunların aile yapısı üzerindeki olası etkilerini ve sorun alanlarını belirlemek üzere bilimsel araştırma ve veri analizi yapmak” yer almaktadır.

Şekil 2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Taşra Teşkilatı

Kaynak: ASHB Strateji Planı, 2024.

Bakanlığın personel sayısı 2024 yılı itibariyle (merkez teşkilatı 1.920; taşra teşkilatı 56.679, döner sermaye 259 olmak üzere) 58.858'dir. Söz konusu personelin %54,1'inin 18-40 yaş aralığında, lisans ve lisansüstü eğitime sahip olduğu (ASHB Faaliyet Raporu, 2024, s. 11-14) belirtilmektedir. Bakanlığın geniş bir yelpazede sunduğu hizmetler için bütçesine tahsis edilen ödenegin ise; 2021 yılında 155.011.061.000 TL iken (ASHB Faaliyet Raporu, 2021, s. 47), 2024 yılında 334.349.925.000 TL (ASHB Faaliyet Raporu, 2024, s. 36) olduğu ve yıllar itibariyle giderek arttığı ifade edilmelidir. Bakanlık birimlerince yürütülen faaliyetler bazında bakıldığında 2024 yılı itibariyle en fazla ödenegin 205.861.822.000 TL ile "Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlar" kategorisine ayrıldığı (ASHB Faaliyet Raporu, 2024, s. 40) görülmektedir. Aynı kategoriye ayrılan ödenegin 2025 yılı itibariyle 219.723.130.000 TL olması beklenmektedir (ASHB 2025 Yılı Bütçe Sunumu, 2025, s. 225). Giderek artan bütçe rakamları bir yönüyle aile kurumuna ne kadar önem verildiğini göstermekle beraber bütçenin ağırlıklı bir kısmının yoksullukla mücadeleye gitmesi önemli bir sorun olarak da değerlendirilebilir. Zira bu durum, daha önce bahsettiğimiz, sosyal yardımlarla özdeşleştirilen bir refah rejimi algısı ve dezavantajlılığı yeniden üreterek bir bağımlılık kültürü oluşturma risklerini de artırmaktadır.

Bakanlığın temel hizmet alanlarına giren konularda toplumsal yapıda yer alan temel gruplara (çocuk, kadın, aile, engelli ve yaşlılar, şehit yakınları ve gaziler) yönelik olarak teşkilatlandığı ve her biriminin kendi görev ve yetki alanı içerisinde Bakanlık koordinasyonu altında çok taraflı işbirliği ile belirlenen politikaları uygulamaya çalıştığı görülmektedir. Bakanlığın her bir genel müdürlüğünün yürüttükleri işler ayrı ve derinlikli bir analizi hak etmekle birlikte birimlerin internet sayfalarında yapılacak kısa bir gözlem de faaliyetlerin kapsamı ve boyutları hakkında bir fikir verebilecek niteliktedir. Örneğin Çocuk Hakları Genel Müdürlüğü; "Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)" çerçevesinde (s. 61-149) birden çok kuruma sorumluluk yükleyen faaliyetlerin yanında "Çocuk Zirvesi (25-26 Nisan 2024)" ve "25. Ulusal Çocuk Forumu (18-20 Kasım 2024)" gibi etkinlikleri de gerçekleştirmiştir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; "Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)" ile 2007 yılından itibaren uygulanan "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları" çerçevesinde faaliyet ve etkinliklerini yürütmektedir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ise; aile (12), eğitim (11), barınma-gıda (10), sağlık (6), engelli-yaşlı (5) yardım türleri altında 44 yardım programı uygulamakta; ayrıca "Aile Destek Merkezi (ADEM)" projeleri, "Sosyal Dayanışma

Merkezi (SODAM)” projeleri, “Evsizlere Konaklama Projesi”, “Sosyal Hizmet Projeleri” ve “Kuruluş Bakımından Ayrılan Gençlerin Sosyal Yönden Desteklenmesi Projesi” kapsamındaki projeler ile özellikle dezavantajlı kadın ve çocuklar ile evsiz, mekânsız ve kimsesiz vatandaşların yararlandığı programları (ASHB, 2025) uygulamaktadır. Söz konusu çalışmaların yanında 22.11.2023 tarihinde kabul edilen kanun ile “Aile ve Gençlik Fonu” kurulmuş; ayrıca “Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)” çerçevesinde (s. 15-51) ailenin küreselleşme sürecinde karşılaşılabilecek riskler, demografik dönüşüm ve dijitalleşme karşısında ailenin korunması ve desteklenmesi temaları kapsamında “Ailemiz Geleceğimiz” mottosuyla 2025 yılı ‘Aile Yılı’ olarak ilan edilmiştir. Bakanlığın ‘Aile Yılı’ kapsamında; “Aile Fonu ile Evlenecek Gençlerin Desteklenmesi Projesi”, artırılan doğum yardımları, “Aile Eğitim Programı (AEP)” çalışmaları, evlilik öncesi eğitim, “Aile İletişim Atölyeleri” gibi birçok etkinlik planlaması söz konusudur.

Yukarıda kısaca açıklanan çalışmaların yanında kuşkusuz ki Bakanlığın en önemli faaliyet alanlarından birisi de yaşlılara ilişkin politikalarıdır. Konunun her geçen önemini ve önceliğini dolayısıyla da Bakanlığın değerlendirilmesindeki rolünü artırması nedeniyle yaşlı nüfusa ilişkin faaliyetlere ayrıca değinmekte fayda vardır.

Türkiye’nin son yıllarda “yüksek doğurganlık oranı ve kısa yaşam süresiyle karakterize olan nüfus yapısından; düşük doğurganlık, artan yaşam süresi ve yaşlanan nüfus profiline doğru yönelen bir demografik dönüşüm” içine girdiği ve bu dönüşümün *demografik yorgunluk*⁶ olarak kavramsallaştırılabilecek bir durumu ortaya çıkardığı (Laleoğlu, 2025, s. 35) ifade edilmektedir. Nitekim yaşlı refahının temel alanlarını içeren göstergelere göre Türkiye, 96 ülke arasında 75. sırada yer almaktadır (Görgün Baran ve Taşçı, 2024, s. 59). Yaşlıların toplum içindeki konumlarını güçlendirmeye yönelik refah uygulamaları⁷; sosyal yardım, emeklilik ve bakım hizmetinden oluşan bir sac ayağına dayanmaktadır (Taşçı, 2013, s. 13). Burada herhangi bir şekilde yaşlı algısındaki değişimin, aile yapısındaki dönüşüm (sorunlu yaşlı algısı) ve piyasa üzerinden (tüketen yaşlı algısı) izlenebileceği belirtilmekte; bu şekilde bir yaşlılık algısının az da olsa problematik içerdiği ve böyle bir problematiğin zamanla, algı düzeyinden çıkıp uygulama düzeyine geçebilme riski ve yaşlıların dışlanma ihtimalini barındırdığı (Taşçı, 2013, s. 22) vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Bakanlık tarafından 2023 yılında iki önemli belge hazırlanmıştır. Bunlardan ilki, yaşlılık alanında yapılması gerekenlerin; hak temelli, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir şekilde ortaya koyulabilmesi amacıyla hazırlanan “Yaşlanma Vizyon Belgesi”; ikincisi ise, bu belge doğrultusunda hazırlanan “Yaşlı Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025)”dır. Söz konusu bu belgeler ile Bakanlık, görev alanına giren konularda değişen ve dönüşen dinamikleri takip ederek politikalarını ilgili tarafların da katılımıyla belirlemeye ve etkin bir şekilde uygulanmasını da merkez ve taşra teşkilatları vasıtasıyla takip etmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda Bakanlığın temel hizmet gruplarını oluşturan aile, çocuk, genç, kadın, yaşlı, engelli kesimlere yönelik olarak hizmetlerin eşgüdüm içerisinde sunumunu sağlayan “Aile Bilgi Sistemi (ABS)” bakanlığın teknolojiden giderek artan bir oranda yararlandığını göstermektedir. Örneğin huzurevlerindeki yaşlılara yönelik “Dijital Bahar Projesi”, “60+ Tazelenme Üniversitesi Projesi” gibi projelerle birlikte dijital rehberlik yapması amaçlanan “İlk Öğretmenim Ailem” gibi mobil uygulamalar ve çocuklar başta olmak üzere aile kurumunda da olumsuz etkileri giderek daha fazla hissedilen

⁶ Demografik yorgunluk, hızlı ve kontrolsüz nüfus yaşlanmasının beraberinde getirdiği siyasi, ekonomik ve toplumsal risklere karşı savunmasızlığı ifade etmektedir (Laleoğlu, 2025, s. 36).

⁷ Bu noktada 2025 yılı içerisinde bir sivil toplum kuruluşu tarafından hazırlanan bir raporda (Laleoğlu, 2025, s. 67-70); Türkiye’de yaşlı bağımlılığı, yaşlı yoksulluğunun ve yaşlı yalnızlığının giderek arttığı, yaşlılığın kadınlaştığı, yüksek yaşlanma hızının olduğu, yaşlı nüfusun bölgesel farklılıklar gösterdiği tespitlerinden hareketle karar alıcılara fikir verebilecek *doğurganlığı artırmaya yönelik politikalar* başlığı altında; esnek ve kademeli doğum izni, esnek ebeveyn izni, kreş ve okul sonrası bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, aile içi bakım desteği, çocuk sonrası kariyer desteği verilmesi ile *yaşlanan nüfusa yönelik politikalar* başlığı altında; yaşlı bireylerin potansiyel bir tüketici ve üretici grubu olarak değerlendirilmesi, yaşlı dostu konut dönüşümü, dijital uyum ve eğitim, kuşaklararası yardımlaşma ile sağlık ve evde bakımın yaygınlaştırılması ve Demans farkındalığının artırılması (Laleoğlu, 2025, s. 71-77) önerilerine yer verilmektedir.

“dijital bağımlılık” ile mücadele ve politika çalışmaları, sosyal yardım başvurularının e-Devlet üzerinden yapılması, kurumsal internet siteleri yanında “Radyo Aile” gibi uygulamalar (ASHB, 2024, s. 58-207) Bakanlığın dönüşen dinamiklere uyum sağlayarak etkin hizmet sunmaya çalıştığının göstergeleridir.

Bu çerçevede bir başka önemli adım, nüfus politikalarının eşgüdüm içerisinde bütüncül bir yaklaşımla oluşturulmasını ve daha etkin uygulanmasını sağlamak üzere, 25.12.2024 tarihli “172 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde “Nüfus Politikaları Kurulu”nun kurulması olmuştur. Kararnameye göre (madde3/2), “Kurul, Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı başkanlığında, Adalet Bakanı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Gençlik ve Spor Bakanı, Hazine ve Maliye Bakanı, İçişleri Bakanı, Millî Eğitim Bakanı, Sağlık Bakanı, Diyanet İşleri Başkanı, İletişim Başkanı, Strateji ve Bütçe Başkanı ve Türkiye İstatistik Kurumu Başkanından oluşur. Cumhurbaşkanlığı Yardımcısının katılmadığı hallerde Kurula Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı başkanlık eder”. Kurulun yetki ve görevleri arasında (madde 4/d ve e fıkraları); “demografik yapıda meydana gelen değişimler ile doğurganlık oranının azalmasına neden olan faktörleri ve bunların ortaya çıkardığı sonuçları kapsamlı olarak incelemek ve gerekli tedbirlerin alınmasını ve doğurganlık hızının nüfusun yenilenme seviyesinin üzerinde tutulması ve aile kurumunun güçlendirilmesi suretiyle sağlıklı ve dinamik nüfus yapısının korunması için kısa, orta ve uzun vadeli politikaların oluşturulmasını sağlamak” yer almaktadır. Kurulun, bakanlıklar arasında etkili bir koordinasyon ile yapısal sorunları da dikkate alan ve birey, aile ve toplum merkezli bütüncül politikaların oluşturulmasına katkı vereceği beklenmektedir.

Sonuç

Toplumların başta savunma, güvenlik, adalet gibi temel ortak ihtiyaçlarının karşılanmasının ve düzen gereğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan devlet, tarihsel süreç içerisinde toplumsal ihtiyaçların artması, çeşitlenmesi, farklılaşmasına bağlı olarak birçok farklı görev üstlenmiştir. Modern devlet; devlet anlayışının dönüşümüne de paralel olarak, toplum üyelerinin ihtiyaçlarını tatmin ederek karşıt gerilimleri dengelemek, her toplumun var olabilmesi için gerekli olan toplumsal değişmeye hem uyum sağlamak hem de aldığı zorlayıcı kararlar ile değişmeyi kontrol etmek, dönüşümü yönlendirmek ve düzen tesis edebilmek için faaliyet alanlarını genişletmiştir. Özellikle eşitlik ve sosyal adaleti tesis etmek amacıyla sosyal ve ekonomik hayata müdahale edilmesi gerektiğini savunan ‘refah devleti’ anlayışı, devletin yapı ve fonksiyon olarak büyümesine yol açmıştır. Söz konusu büyüme örgütlenme, işleyiş ve koordinasyon bakımından birçok sorunu ve eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Burada *devletin düzenleme kapasitesi* yanında artık; maaşlar, ödenekler, finansal yardımlar, gelir transferleri vb. araçlarla devleti, ‘ödenek bahşeden bir iktidar/hami’ olarak ifade eden *devletin dağıtım kapasitesi* daha çok gündeme gelmekte ve refah devleti uygulamaları tartışılmaktadır. Bu bağlamda refah devleti, vergilerin yükselmesine yol açtığı, iktisadi büyümeyi engellediği, hükümetleri piyasaya müdahale etmeye zorladığı, bireysel inisiyatifi zayıflatan bağımlılık (alt sınıf) kültürü yarattığı, mürşif, verimsiz ve bürokratik olduğu iddialarıyla ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. Bununla birlikte refah devleti uygulamaları ortadan kalkmak yerine; kapsam ve içerik açısından dönüşüm geçirerek varlığını, bir anlamda zorunlu olarak, devam ettirmektedir.

Refah devleti rejimleri ile ilgili olarak yapılan sınıflandırmalarda (liberal, Kıt’a Avrupası, Kuzey Avrupa ve Güney Avrupa modelleri) Türkiye’nin; kayıtdışı ekonomi ve istihdam, sağlık hizmetinin tüm vatandaşlar için bir hak olarak belirmesi, hayır kurumları vasıtasıyla düzensiz ve yerel yardımların mevcudiyeti, risklerin geleneksel aile ve akrabalık bağları üzerine kurulu olması, güçlü aile dayanışması sebebiyle ailenin daha fazla sosyal yardım alması gibi özellikleri taşıdığı için Güney Avrupa Modeli içinde yer aldığı kabul edilmektedir. Küreselleşmenin

getirdiği değişim ve dönüşüm, kırılgan küme olarak adlandırılan dezavantajlı kesim içinde yer alan kadınlar, çocuklar, yaşlılar, gençler, işsizler ve göçmenler üzerindeki etkisini artırdığı gibi refah hizmetlerini sağlayan modelleri de değiştirmiştir. Özellikle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde AB refah devletleri, dışlanma riskini azaltıp toplumsal bütünleşmeyi sağlamak için yardım ve hizmetleri bireylere sağlamaya yönelmişler; bu doğrultuda yerleşmiş refah müdahale süreçleri yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır.

Türkiye’de toplumsal yapının en temel kurumu olarak kabul edilen aile, Türkiye’nin refah rejiminin önceliğini oluşturmaktadır. Söz konusu önceliğin en somut yansıması, aile ve sosyal hizmet odaklı en üst seviyede idari teşkilatlanma birimi olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır. Her bakanlık gibi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da belirlenmiş olan kamu politikalarını görev, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde uygulayarak kamu yararını esas alan kamu hizmetlerini yerine getirmektedir.

Sosyal devlet anlayışıyla geniş bir alanda faaliyet gösteren farklı kurumlar, bütünsel bir yapı oluşturmak amacıyla Bakanlık çatısı altında toplanmıştır. Bakanlığın faaliyetlerini yürütürken politikaları çok taraflı işbirliği ile katılım merkezli olarak belirlemeye çalıştığı, teşkilatları aracılığıyla uygulamaları izleyip değerlendirdiği, organize ettiği Şûralar, forumlar, toplantılar, geri bildirimler, raporlar aracılığıyla politikalarını değişen şartlara göre güncellemeye çalıştığı görülmektedir. Bakanlığın birey, aile ve toplum odaklı faaliyetlerini gerçekleştirirken hak temelli ve sosyal adaleti önceleyen hizmet yaklaşımını merkez ve taşra teşkilatları vasıtasıyla uyguladığı anlaşılmaktadır ki, bu yaklaşım da Bakanlık bünyesinde bütünlüklü, etkin bir sosyal politika oluşturma ve uygulama düşüncesinin varlığını göstermektedir.

Öte yandan Bakanlığın, kamu sosyal yardımlarının beşte dördünü gerçekleştirmesinin sosyal politikanın, sosyal hizmet ve sosyal yardım ile özdeş algılanmasına yol açarak özellikle sosyal yardım alan dezavantajlı gruplarda dezavantajlılığı yeniden üretmek gibi bir riski beraberinde getirme potansiyeli taşıdığı gözden kaçırılmamalıdır. Söz konusu riski ya da benzer riskleri zayıflatmak sadece Bakanlığın faaliyetlerine ve gayretlerine münhasır değildir. Nüfus Politikaları Kurulu’nda yer alan aktörlerin çeşitliliğine bakıldığında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın çalışmalarını da daha anlamlı hale getirecek şekilde, çok boyutlu, çok katmanlı, bütünlüklü ve yapısal sorunlara temas eden kapsayıcı bir politika oluşturulması, bir zorunluluk olarak kendini göstermektedir.

Kaynakça

- Acar, H. (2004). Cumhuriyet’in çocuk refahı politikasını yapılandıran bir sivil toplum örgütü: Türkiye çocuk esirgeme kurumu (1921-1981), *Çalışma Ortamı Dergisi*, 73, 26-29.
- Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti). (2018). *Seçim beyannamesi*. <https://www.akparti.org.tr>. (Erişim Tarihi: 14.03.2022).
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018). *Faaliyet raporu*. <https://www.aile.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021). *Faaliyet raporu*. <https://www.aile.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 18.08.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). *Strateji planı (2022-2026)*. <https://www.aile.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022a). *Çocuk hizmetleri genel müdürlüğü hakkında*. <https://www.aile.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022b). *Tarihçe*. <https://www.aile.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 10.03.2022).

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022c). *Misyon ve vizyon*. <https://www.aile.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). *Türkiye çocuk hakları strateji belgesi ve eylem planı (2023-2028)*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.03.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). *Yaşlanma vizyon belgesi*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.03.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). *Yaşlı hakları ulusal eylem planı (2023-2025)*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.03.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024). *Ailenin korunması ve güçlendirilmesi vizyon belgesi ve eylem planı (2024-2028)*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.03.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024). *2025 yılı bütçe sunumu*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 12.08.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024). *Kadının güçlenmesi strateji belgesi ve eylem planı (2024-2028)*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.03.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024). *Faaliyet raporu*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 18.08.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024). *Şûralar*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 09.03.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025). *Sosyal yardım programları*. https://www.aile.gov.tr. (Erişim Tarihi: 09.03.2025).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2017). *Türkiye'nin bütünleşik sosyal yardım sistemi*. Ankara.
- Barry, N. (2004). *Modern siyaset teorisi*. (M. Erdoğan ve Y. Şahin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Başhan, R. D. (2024). *Dezavantajlılığın yeniden üretimi: Afyonkarahisar'da sosyal hizmet alan gruplar* (Yayımlanmamış doktora tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Braud, P. (2017). *Siyaset sosyolojisi*. (E. C.Gürcan, Çev.).Ankara: İmaj Yayınevi.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). *Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi*, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İçin Hazırlanan Proje Raporu, Ankara.
- Çağlar, D. (2019). Atatürk ve cumhuriyet devrinde korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım ve öğretim olanakları, *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 15(2), 1-21.
- Çanlı, M. (2020). Tarihî süreç içerisinde Eytam Sandıklarının hukuki mevzuatı ve karşılaştığı sorunlar. (1851-1920). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(3), 1301-1321.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. Ankara.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On ikinci kalkınma planı (2024-2028)*. Ankara.
- Deniz, B. (2019). *Dr. Fuad Umay ve çocuk esirgeme kurumu faaliyetleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırklareli Üniversitesi. Kırklareli.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1984). *Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989)*. Ankara: DPT Yayınları.

- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1989). *Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990-1994)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1995). *Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2000). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Dilik, S. (1980). Sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler arasındaki ilişkiler, *AÜ SBF Dergisi*, 35(1-4), 73-84.
- Dinçer, Ö. (2019). *Kamu yönetimi âdâbı*, İstanbul: Klasik Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2012). *Kamu yönetimi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Eryüksel, A. (2011). Osmanlı Devletinde dul ve yetimler. *Şarkiyat Mecmuası*, 8(1998), 331-344.
- Fişek, A. G. (2011). Sosyal politikaya 2. hükümet darbesi, *Çalışma Ortamı Dergisi*, 118, 10-13.
- Gökbayrak, Ş. (2017). Değişen refah devletleri ve sosyal yardımlar, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7(1), 71-90.
- Gülcan, E. (2017). Avrupa Birliği'nde güvenceli esneklik (Flexicurity) bağlamında kırılğan kümelerle sosyal yardım ve hizmetler. *Health Academy Kastamonu*, 2(3), 154-198.
- Gülcan, E. (2023). Osmanlı Devleti'nde sosyal güvenliğin sağlanmasında Ahi Teşkilatının rolü. *Sosyolojik Düşün*, 8(3), 447-469.
- Güler, B. A. (2018). *Türkiye'nin yönetimi: Yapı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel perspektifte refah devleti: Doğuş, yükseliş ve yeniden Yapılanma Süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66.
- Görgün Baran, A. ve Taşcı, C. (2024). Yaşlının güçlenmesinde refah devleti politikalarının önemi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 17(1), 54-63.
- Gözler, K. (2011). *Anayasa hukukunun genel teorisi Cilt 1*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- İnanç, V. (2003). Osmanlı Devleti'nde yetimlerin sosyal haklarının korunması, E. Gürsoy-Naskali ve A.Koç (Ed.) *Savaş çocukları öksüzler ve yetimler içinde* (ss.19-32). İstanbul.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *2008 mali yılı performans programı*. Başbakanlık.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasal bilim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karatepe, Ş. (1993). *İdare hukuku*, İzmir: Üniversite Kitabevi.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. Ankara.
- Laleoğlu, F. Z. (2025). *Demografik yorgunluk: Türkiye'de nüfusun yaşlanması, riskler ve öneriler*, Ankara: SETA Yayınları.
- Lipson, L. (1978). *Politika biliminin temel sorunları* (T. Karamustafaoğlu, Çev.). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Menzies, K. (2016). Parsons, Talcott (1902-1979). A.Kuper ve J.Kuper (Ed.). *Sosyal bilimler ansiklopedisi (İkinci kitap)* içinde (ss.1072-1074). Ankara: Adres Yayınları.
- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler-programları ve genel kurul görüşmeleri* (10 cilt). Ankara: TBMM Yayınları.

- Okay, C. (1999). Osmanlı Devleti'nde kimsesiz çocukları barındırmak için kurulan bir kurum: Himaye-i Etfal Cemiyeti (1917-1923). (Ed: G. Eren), *Osmanlı*, Cilt. V içinde (496-503), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- O'leary, B. (2016). Devlet. A.Kuper ve J.Kuper (Ed.). *Sosyal bilimler ansiklopedisi (Birinci kitap)* içinde (ss.270-280). Ankara: Adres Yayınları.
- Özbek, N. (1999). II. Abdülhamid ve kimsesiz sokak çocukları: Darülhayr-ı Ali, *Tarih ve Toplum*, 182, 11-20.
- Özmen, Z. (2017). Refah devleti kavramı ve refah devleti modellerine göre Avrupa'da bazı ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin finansman yönünden incelenmesi, *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)* 3(13), 370-387.
- Sarıkaya, M. (2003). Savaş yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin çocuk misafirhanesi ve çocuklar, *Atatürk Dergisi*, 3(3), 193-202.
- Sevinç, H. G. (2017). *Kamuda kurumsallaşma ve kurumsal imaj: Aile ve sosyal politikalar bakanlığı örneği*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi. Malatya.
- Taşçı, F. (2013). Refah devleti modelleri içinde Türkiye'nin pozisyonu: "Yaşlı algısı" üzerinden değerlendirmeler . *İnsan & Toplum*, 3(5), 5-35.
- Taşçı, F. (2025). *Türkiye'nin kamu sosyal yardım harcamalarının analizi*. Ankara: SETA Yayınları.
- Ummanel, A. (2017). Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti yayınlarından bir kartpostalın çocuk hakları bağlamında incelenmesi, *İlköğretim Online*, 16(1), 245-255.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü (2025). *Vakıf deyimleri ve terimleri sözlüğü* <https://www.vgm.gov.tr>. (Erişim Tarihi:10.07.2025).
- Weber, M. (1999). *Toplumsal ve ekonomik örgütlenme kuramı*. (Ö. Ozankaya, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Williams, F. (2016). Refah devleti. A.Kuper ve J.Kuper (Ed.). *Sosyal bilimler ansiklopedisi (Birinci kitap)* içinde (ss. 1154-11157). Ankara: Adres Yayınları.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 50
2. yazar katkı oranı : % 50